

VALERIA IVANOVA: MENTÁLNÍ CESTOVÁNÍ ČASEM A EVOLUCE JAZYKA

POSUDEK BAKALAŘSKÉ PRÁCE

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PRÁCE

Základním tématem práce je role mentálního cestování v čase (*mental time travel*, dále jen MCC) při vzniku jazyka. Jedním z faktorů, který z MCC autorka vyvozuje je i vznik a rozvoj symbolické komunikace (symbol ve smyslu Peirce) jako určující složku/faktor/fázi vzniku jazyka v současném slova smyslu a vznik syntaxe, kombinatoriky symbolů. Opírá se přitom o darwinistické úvahové schéma při rozeného výběru, konkrétněji pak selektivního fungování MCC, symbolického vyjadřování a syntaxe při vzniku jazyka resp. pro jeho vznik. V kontextu této problematiky se pak nemůže nedotknout problematiky rozdílu lidské a ne-lidské komunikace, resp. specifik lidské komunikace proti komunikace jiných živočichů.

PŘIPOMÍNKY K PRÁCI

Některé logické kroky se nezdají být příliš logické, například (str. 8) to, že osobní vzpomínky nejsou uloženy v „knihovně nebo pomyslném skladišti“ mi nepřipadá doloženo tím, že existují případy amnézie. Ani tím, že se člověk mentálně „přenáší do minulosti“, resp. že „minulé události spíše znovu prožívá“. Jedná se o metaforu, kde zdrojová doména (knihovna) nemá vlastnost, na kterou se chce v doméně cílové (lidská paměť) upozornit: knihu si z knihovny mohou znovu vzít a znovu přečíst, čtená kniha přitom není nijak modifikována, pozměněna atp. Může jít o úvahovou chybu obsaženou v citovaném/parafrázovaném textu, nicméně autorka by měla k takové úvaze zaujmout kritický postoj.

Jiným případem může být převzetí/parafráze Li-ova názoru, že jazyk vznikl jako prostředek komunikace ne jako nástroj myšlení (str. 16), resp. že nejprve se jedinec musel naučit operovat s nepřítomnými referenty a teprve pak o nich byl schopen mluvit. Tato úvaha jakoby aludovala modulární pojetí jazyka, jak je známe z chomskyánské tradice (jazyková schopnost jako samostatná kognitivní kapacita člověka), což je přístup, který je v kognitivistickém uvažování o jazyce, a v tomto rámci se autorka do značné míry pohybuje, spíše nepřijímaný nebo výslovně odmítaný. Varovným signálem by mohla být fylogeneze jazyka (kterou se autorka vědomě nezabývá), příklady chytrého Mauglího nebývají považovány za realistické. Neexistuje-li chytrý Mauglí, pak patrně kognitivní kapacity myšlení a jazyka se nevyvíjejí sukcesivně/nezávisle.

Ne vždy je zcela jasné, kdy se jedná o autorčin samostatný postup, samostatnou úvahu a kdy se jedná o parafrázi nějaké autority. Například pojem simulace je autorčin, nebo pochází z citovaných prací? (str. 10)

Text je psán trochu lehkou rukou. Například na str. 11 se uvádí, že jednou z vlastností simulace je, že „kombinace [známých prvků vyvolaných z paměti] lze vytvářet zdánlivě do nekonečna“ a v poznámce se k tomu dodává, že výrazem „donekonečna“ se rozumí „na hranice možností lidského mozku“. Otázkou je, co to znamená: v matematických úvahách, které zcela jistě za hranicemi možností lidského mozku nejsou, se běžně s nekonečnou rekursí pracuje, nicméně počet rekursivních kroků v jazykových výrazech je značně omezen, s růstem počtu rekursí se komunikanti ve vzniklém jazykovém výrazu ztrácejí. Jiným případem přílišné lehkosti je na téže stránce tvrzení o tom, že čas simulace vytvořené mentálním cestováním je subjektivní. Co to znamená? Tvrzení, resp. časové určení v něm obsažené, že s přítelkyní jsem se rozešel den po tom, co do Prahy přijely tanky, je subjektivní v jakém slova smyslu? Vždyť implikuje odkaz na kalendářní čas, který se za subjektivní zpravidla nepovažuje.

Některá ač z hlediska tématu práce nepodstatná tvrzení jsou zpochybnitelná, například považovat distinkci mezi adresátem, mluvčím a sdělením za „socioligvistické“ pojmy není adekvátní: tyto pojmy používá i klasická teorie informace a ani Jakobsonovo použití těchto termínů při klasifikaci/vymezování morfologických kategorií resp. funkcí jazyka bych za sociolingvistické nepovažoval.

Z hlediska textového je závěr práce poněkud překvapující: místo očekávaného shrnutí se čtenáři dostane dalších úvah o věrohodnosti, resp. nevěrohodnosti již dříve formulovaných závěrů.

JAZYK PRÁCE A FORMÁLNÍ INSUFICIENCE

Je nutno ocenit kvalitu jazyka práce. Snad jen drobnosti: *syntax* je v češtině zpravidla femininum, nikoliv maskulinum, zpravidla je *nic nebrání tomu*, nikoliv ... *v tom* (str. 37). Jedná se však jen o jednotliviny. Jednotlivinami jsou i překlepy, některé z nich působí až roztomile: *déjà vécu* místo *déjà vu*.

Bibliografie je zformátována neobvykle, což přispívá k její nepřehlednosti a patrně i k tomu, že si autorka nevšimla některých nedopatření. Například u vstupu „Fenk-Oczlon, Fenk“ schází název díla a jakékoliv údaje o něm. Podobně u vstupu Davidson 2003, které je následováno vstupem nejasné bibliografické povahy (jde o knihu nebo ne?, rok vydání?). Občas je bibliografická odkaz v textu uveden názvem díla místo autorem a rokem vydání (str. 8). Občas dílo, ke kterému se v textu odkazuje, není v bibliografii uvedeno, např. Chomsky 1980. Etc.

Neobvyklé je i nesouhlas titulu kapitoly v obsahu a v textu. Např. kapitola 3.

ZÁVĚR

Bezesporu se jedná o velice zajímavé téma a autorka v ní prokazuje značné vzdělání i v oblastech, které nejsou od studenta bakalářského studia očekávány. Proto přes veškeré námitky shora snesené práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Praze, 19. srpna 2013

Doc. Dr. Zdeněk Starý, CSc.